

პარონიმია თანამედროვე ქართულ
სიტყვახმარებაში

სალიტერატურო ენის ნორმათა დარღვევები სხვადასხვაგვარი ხასიათისაა. მაგალითად, ყველაზე უფრო თვალში საცემია ორთოგრაფიული და მორფოლოგიური ხასიათის დარღვევები, რომლებიც შედარებით ადვილად მოსაველელია, რამდენადაც მათი აღნუსხვა გარკვეული წესების საშუალებით და ორთოგრაფიული ლექსიკონით მოსახერხებელია. ამ წესებიდან გადახვევა აღიქმება უხეშ შეცდომად და, ამდენად, შედარებით ადვილად გამოსასწორებელია. რთულია და ძნელი გასატარებელი თუ დასაცავი ლექსიკურ-სტილისტიკური და სინტაქსურ-სტილისტიკური ნორმები¹, ხოლო მათი მოწესრიგება და მათი დანერგვისათვის ბრძოლა ისევე აუცილებელია, როგორც სხვა შემთხვევებში.

თანამედროვე ქართული სალიტერატურო ენა ერთიანი და ხანგრძლივი ისტორიის მქონე სისტემაა, რომელიც განიცდის მუდმივ განვითარებას გრამატიკულ-ორთოგრაფიულ თუ ლექსიკურ ნორმათა თვალსაზრისითაც და ფუნქციის თვალსაზრისითაც. ორთოგრაფიულ-მორფოლოგიური ნორმების გვერდით ყალიბდება სინტაქსურ-სტილისტიკური და ლექსიკურ-სტილისტიკური ნორმებიც. სულ უფრო გამოკვეთილი ხდება მხატვრული სტილის თავისებურებანი პუბლიცისტურის, კანცელარულისა თუ სამეცნიერო სტილისაგან განსხვავებით.

სტილისტიკური დიფერენციაცია ეხება ლექსიკასაც. „ქართული ენის განმარტებით ლექსიკონში“ წარმოდგენილია სიტყვათა ფუნქციურ-სტილისტიკურ დახასიათებასთან ერთად ფუნქციურ-ექსპრესიული დახასიათებაც, როცა ლექსიკურ ერთეულებს საჭირო შემთხვე-

¹ Бельчиков Ю. А., О нормах литературной речи, «Вопросы культуры речи», вып. 6, М., 1965, გვ. 6—15; მისივე: Лексическая стилистика, М., 1977, გვ. 11—14.

ვაში მიწერილი აქვს: წიგნური, სპეციალური, კანცელარული, კუთხური, ვულგარული, სასაუბრო, გადატ. და ა. შ.

ლექსიკონში მთავარი ადგილი უკავია ნეიტრალურ სიტყვებს, რომლებიც არანაკლებ გამომსახველია. ნეიტრალური სიტყვის გამომსახველობითი შესაძლებლობანი კონტექსტში სულ სხვადასხვა ნიუანსით შეიძლება იყოს გახსნილი, რაც მომხმარებლის ინტელექტზე, განათლებაზე, ოსტატობაზეა დამოკიდებული. ნეიტრალურ სიტყვებს უპირისპირდება წიგნური და სასაუბრო სიტყვები, რომლებიც ერთმანეთისაგან მკვეთრად განირჩევა. წიგნური ლექსიკა დამახასიათებელია უფრო ამაღლებული, საზეიმო, პოეტური სტილისათვის. წიგნური ლექსიკის ერთი სფეროა ოფიციალური ლექსიკაც, საზოგადოებრივ-პოლიტიკური, ტერმინოლოგიური, იურიდიკულ-დიპლომატიური ლექსიკაც. წიგნურობა მკლავდება სიტყვაწარმოებაშიც.

სასაუბრო ლექსიკა ენაში უფრო დაქვეითებული ემოციურობით ხასიათდება, ოღონდაც ეს მის უარყოფით შეფასებას ვერ გამოიწვევს. ზეპირი მეტყველება სასაუბრო ლექსიკის ფუნქციონირების ბუნებრივი სფერო, მაგრამ იგი ფართოდ გამოიყენება მხატვრულ ლიტერატურაშიცა და პუბლიცისტურ ნაწერებშიც. საქმიანი სტილისათვის სასაუბრო ლექსიკა არაა დამახასიათებელი, სამეცნიერო სტილში დაუშვებელიც კია.

ენის ლექსიკურ შესაძლებლობათა კანონზომიერებების მიგნება მოსახერხებელია მხოლოდ ენის ლექსიკური ფონდის სისტემატური დახასიათება-შესწავლით. ამ დახასიათება-შესწავლას სხვადასხვა ასპექტი აქვს². ერთ-ერთი თვალსაზრისია კონტექსტისათვის სიტყვის შერჩევისა, რაც ვარაუდობს პოლისემიის, სინონიმიის, პარონიმიის, ანტონიმიის საკითხების გარკვევას ლექსიკის ფუნქციონალურ-სტილისტიკური და სიტყვის ემოციური შეფერილობის საკითხებთან ერთად.

საკითხთა ამ წყებიდან ერთ-ერთი საინტერესო და ქართულ მასალაზე ნაკლებ შესწავლილია **პარონიმიის მოვლენა**.

პარონიმია სპეციალურ ლიტერატურაში განმარტებულია როგორც აღრევა **პარონიმი** სიტყვების გამოყენებისას.

სახელწოდება **პარონიმი** მომდინარეობს ბერძნ. *para* (ახლოს) და *onoma, onyma* (სახელი) სიტყვებისაგან. ამ სახელწოდებით აღინიშნება შინაარსით სხვადასხვა, მაგრამ ბგერობრივად მსგავსი სიტყვები, რომელთა გამოყენებისას ამ გარეგნული მსგავსების გამო არსებობს აღრევის საშიშროება. ამ თვალსაზრისით რუსული ენის ლექსიკური

² ბ. ფოჩხუა, ქართული ენის ლექსიკოლოგია, თბილისი, 1974.

მასალიდან პარონიმებად ჩათვლილიа продать — предать, ავსტრია — ავსტრალია, შვეცია-შვეიცარია ტიპის სიტყვები³. ზოგჯერ პარონიმებად მიიჩნევენ მხოლოდ ერთი ძირიდან მომდინარე, მორფოლოგიურად ერთნაირ სიტყვებს⁴ და ასეთები შეაქვთ სიძნელეთა ან პარონიმების ლექსიკონებში⁵.

დიდი საბჭოთა ენციკლოპედიის მიხედვით (БСЭ, ტ. 19, მესამე გამოცემა, 1975), რომელშიც სათანადო სტატიის ავტორია დ. ნ. შმელიოვი, პარონიმებად მიჩნეულია ბგერობრივად შემთხვევით მსგავსი სიტყვები время-время, апеллировать-оперировать ტიპისა, ე. ი. ისეთები, როცა მსგავსება არც სემანტიკით და არც სიტყვაწარმოებით პროცესებით არ არის გამოწვეული. სტატიის ავტორი გვაცნობს პარონიმების შესახებ მეორე მოსაზრებასაც, მაგრამ ჩანს, რომ მას არ იზიარებს. ნათქვამია, რომ პარონიმები შეიძლება შეცდომით იხმარებოდეს ერთიმეორის მაგივრად ან პოეტურ მეტყველებაში გამოყენებული იყოს კალამბურულად.

ფართოდაა წარმოდგენილი პარონიმი წყვილები, ზოგჯერ სამეულეები და ოთხეულეებიც, ნ. კოლესნიკოვის მიერ შედგენილ ლექსიკონში („Словарь паронимов русского языка“. თბილისი, 1971 წ.). ავტორი მიუთითებს, რომ პარონიმებად არ არის მიჩნეული ბგერობრივად ასე თუ ისე მსგავსი სიტყვები, ფონეტიკური და ფონეტიკურ-მორფოლოგიური ვარიანტები სიტყვისა ან ომოფონური სიტყვები, სადაც არ არის აღრევის საფუძველი. მაგრამ არა ჩანს, როგორ განისაზღვრება აღრევის შესაძლებლობა, ვინაიდან დარღვევათა შემთხვევები ლექსიკონში არაა წარმოდგენილი. მხოლოდ თეორიულ მოსაზრებაზე დამყარებული განსაზღვრა კი სარწმუნო არა ჩანს. ამიტომაც, რომ ზოგი წყვილი, მაგ. масляный-масляный ტიპისა, არ არის მიჩნეული პარონიმებად.

სპეციალურ ლიტერატურაში მოცემულია პარონიმების მორფოლოგიური დახასიათებაც. მიუთითებენ თავსართებით (поглотить — прогло-

³ Гвоздев А. Н., Очерки по стилистике русского языка, М., 1955, зб. 72; Словарь иностранных слов, под ред. И. В. Лехина, С. М. Мокшиной, Ф. Н. Петрова, Л. С. Шаумяна, М., 1964, зб. 476.

⁴ Марузо Ж., Словарь лингвистических терминов, М., 1960, зб. 202; Ахманова О. С., Словарь лингвистических терминов, М., 1966, зб. 313; Розенталь Д. Э., Теленкова М. А., Словарь-справочник лингвистических терминов, М., 1976, зб. 272.

⁵ Крысин Л. Л., Скворцов Л. И., Правильность русской речи, М., 1962. 1965; Бельчиков Ю. А., Панюшева М. С., Трудные случаи употребления однокоренных слов русского языка, 1968.

ტივ), ბოლოსართებით (чувственный — чувствительный) და ძირებით (больше — больше) განსხვავებულ პარონიმებზე⁶.

რუსულში მანც უფრო მეტია პარონიმის საფუძველი, განსაკუთრებით ზედსართავების გამოყენებისას. მაგ., მიფითებულა художественный — художнический, декоративный, — декораторский ტიპის აღრევები. ამგვარი საფუძველი აღრევისა ქართულში არ არსებობს.

პარონიმი სიტყვები ყველა განვითარებულ ენას შეიძლება ჰქონდეს. პარონიმებად უნდა ჩავთვალოთ საერთო ძირიდან მომდინარე მსგავსი და შემთხვევით გარეგნულად დამსგავსებული სიტყვებიც, რომელთა გამოყენებისას ენაში დასტურდება აღრევა. აღრევა შეიძლება დავადასტუროთ სულ სხვადასხვა სფეროში: წიგნის ენაში, პუბლიცისტიკაში, მოსწავლეთა და აბიტურიენტთა ნაწერებში. მაგრამ აღრევის ფაქტი უნდა არსებობდეს, რომ სიტყვათა რომელიმე წყვილს პარონიმიაზე ვილაპარაკოთ. მართო თეორიულ მოსაზრებაზე დამყარებული მსჯელობა შეიძლება მავნეც კი აღმოჩნდეს სალიტერატურო ენისათვის, ვინაიდან ამით შეიძლება დარღვევას ხელი შევეწყოთ. ასეთ შემთხვევაში უსაფუძვლოდ რაიმეზე ყურადღების გამახვილებას შეიძლება საწინააღმდეგო შედეგი მოჰყვეს.

პარონიმის მიზეზი ენაში სულ სხვადასხვანაირი შეიძლება იყოს. უცხო სიტყვათა პარონიმის საფუძველი ჩვეულებრივად ამ სიტყვათა მნიშვნელობების სუსტი ცოდნაა (კამპანია — კომპანია, ექსპერტი — ექსპორტი...). სხვა შემთხვევაში პარონიმის საფუძველი შეიძლება იყოს ნაწარმოები სიტყვების შინაარსობრივი ნიუანსებისათვის ანგარიშის გაუწველობა ან ისევე უცოდინარობა (ჭაბუკობა — სიჭაბუკე, აღრეული — აღრინდელი, გონივრული — გონებრივი... ანდა: სწავლა — სწავლება, თარგმნა — თარგმანი და სხვ.).

ამათგან უნდა განვასხვაოთ პარონიმის ისეთი შემთხვევები, რომლებიც, თუ შეიძლება ასე ითქვას, დაკანონდა ენაში. ასეთებად შეიძლება მივიჩნიოთ მოვალე-მევალე, საცოლო-საცოლე, განაჩენი-განჩინება... დაჩენს-დაამჩნევს და მისთანა სიტყვები, რომლებიც სხვადასხვა მნიშვნელობისანი არიან ისტორიულად, მაგრამ ერთიმეორის მაგივრად მათი ხმარება ენაში თითქოს აღარ იწვევს უხერხულობას. „ქართული ენის განმარტებით ლექსიკონშიც“ ეს ვითარებაა ასახული.

ჩვეულებრივად, მევალე ვალის გამცემი, გამსესხებელია, ხოლო მოვალეა 1. ვისაც რაიმე ევალება, ვალდებული. 2. ვალის ამღები, ვისაც ვალი მართებს. მაგრამ ქეგალ-ში მითითებულია ამ სიტყვის მესამე

⁶ Колесников Н. П., Словарь паронимов русского языка, თბილისი, 1971, გვ. 9.

მნიშვნელობაც: იხ. მევალე, ასეთი ილუსტრაციებით; „მოვალეები ყელში ხელს უჭერდნენ (ანდრიას), ვალი გადაგვიხადეო“ (ი. ეკალ); „მოვალეებმა რომ შეგვაწუხეს, ცოტა რივიანი სახლი გვედგა, ის გავყიდეთ“ (დ. კლდ.). ასეთი გამოყენება დასახელებულ სიტყვათა პარონიმის შედეგია. თავსართებით განსხვავებული ეს პარონიმები სასურველია ენაში პარონიმებადვე დარჩნენ, ვიდრე იქცნენ სინონიმებად.

ზუსტად ასეთივე, ოღონდაც ბოლოსართებით განსხვავებული, პარონიმებია საცოლე და საცოლო. საცოლეა ის ქალი, ვინც ცოლად უნდა ითხოვონ, („მახარეს კარგი საცოლე ავუჩინოთ“, შ. არაგვი). საცოლოა ის ვაჟი, ვისაც ცოლის თხოვა შეპყდერის, დასაქორწინებელი, ჯვარდასაწერი („შენ, შვილო, საცოლო ვაჟაკი ხარ!“ ს. მგალ; „ორმოცი წლის საცოლო თეიმურაზი შევიდა ქალების ამორჩევაში“, ლ. არღაზ.). ამ სიტყვათა პარონიმის შედეგი უნდა იყოს ასეთი გამოყენება: „მშობლები მონახავენ ვაჟიშვილისათვის საცოლოს და ქალიშვილისათვის საქმროს“ (ე. ნინ.). ანდა თანამედროვე პრესის ენიდან: „აი იმ ბერიკაცმა ერთხელ თქვა და დიდი საფიქრალი სავსე საცოლოსავით ამკიდა“ („თბილისი“).

ამავე რიგის აღრევის შედეგი შეიძლება იყოს განაჩინის და განჩინების გაიგივება ზოგ კონტექსტში („განჩინების წერა დაიწყეს“, აკაკი; „ახალგაზრდობა პირუთენელი მსაჯულია, მის განაჩინს თუ განჩინებას ერი უსმენს“, „თბილისი“).

ამ მაგალითებიდან ჩანს, რომ პარონიმის საფუძველი ზოგჯერ შეიძლება გახდეს გარეგნულად მსგავს სიტყვათა შინაარსობრივი სიახლოვეც. ამდენად, პარონიმია ქართულ ენაში უფრო ფართო მოვლენა. ვიდრე ერთი შეხედვით შეიძლება ჩანდეს და ამას სპეციალური შესწავლა სჭირდება. ამჯერად კი განვიხილავთ მხოლოდ პარონიმის ისეთ შემთხვევებს, რომლებიც თანამედროვე ქართული სალიტერატურო ენის მოხმარების სულ სხვადასხვა სფეროში დასტურდება, როგორც ლექსიკურ ნორმათა დარღვევები, რომელთა გამოსწორება საშურია.

ბევრობრივად მსგავსი, შინაარსობრივად განსხვავებული უცხო სიტყვების პარონიმის ნიმუშებად თანამედროვე ქართული პრესის, რადიოს, ტელევიზიის თუ მხატვრული ლიტერატურის ენიდან, მოსწავლეთა და აბიტურიენტთა ნაწერებიდან შეიძლება დავასახელოთ ასეთი წყვილები: კომპანია — კომპანია, ექსპერტი — ექსპორტი, ფაქტი — ფაქტორი, კორექტული — კორექტურული, მასიური — მასობრივი, კონიექტურა — კონიუნქტურა, პენალი — პენალტი, თემა — თემატიკა, აღრესატი — აღრესანტი და მათი მსგავსნი.

დასახელებულ სიტყვათა აღრევის საფუძველი შეიძლება იყოს მხოლოდ მათი მნიშვნელობების უცოდინარობა. ხოლო უცხო სიტყვის მნიშვნელობის უცოდინარობამ როგორი შედეგი შეიძლება მოგვცეს, ამას ნათლად ვვიჩვენებს შემდეგი მაგალითები, რომლებშიც პარონიმიის ყველაზე ვულგარული შედეგი ჩანს: „ფილმის მხატვრულ გადაწყვეტას ახასიათებს კეთილშობილი, თითქმის ასპექტური უბრალოება“ („თბილისი“). სიტყვათშეხამება და კონტექსტი გვაფიქრებინებს, რომ **ასპექტურის** მაგივრად აქ უნდა ყოფილიყო **ასკეტური** (ასკეტური უბრალოება). მსგავსი აღრევის შედეგად იქცევა აბიტურიენტთა ნაწერებში **ზეზვა** გაფრინდაული **ზევზლა** გაფრინდაულად, ავთანდილი როსტეფანის **სპასატელად** (**სპასპეტის** მაგივრად), **უკრაინელი** **ოსტაპი** **უკანასკნელ** **ოსტატად** და ა. შ.

თანამედროვე ქართულ სალიტერატურო ენაში გამოიყენება ფრანგულიდან შემოსული ბგერობრივად მსგავსი, მაგრამ მნიშვნელობით განსხვავებული სიტყვები **კამპანია** და **კომპანია**. პირველის (Kampagne) მნიშვნელობებია⁷: 1. ლაშქრობა, საომარი მოქმედება; 2. რომელიმე ერთდროული საზოგადოებრივ-პოლიტიკური ამოცანის გადაწყვეტისათვის ჩატარებული ორგანიზებული საქმიანობა. ამ მნიშვნელობებით ბუნებრივი შესიტყვებებია **დოლის კამპანია** („არის ისეთი ხარვეზები, რაც ნამდვილად ხელს შეუშლის დოლის კამპანიას“, „კომ.“), **საარჩევნო კამპანია**, **ხენა-თესვის**, **მოსავლის აღების კამპანია**, **ეურნალ-გაზეთებზე ხელმოწერის კამპანია** და სხვ. მაგრამ გვხვდება ასეთ შესიტყვებებში უადგილო სიტყვა **კომპანია**: „დაიწყო ხელმოწერის კომპანია“ („ახ. კომ.“ სათ. თვით წერილში კი ხან იხმარება **კომპანია**, ხან **კამპანია**).

ასევე არასწორადაა გამოყენებული **კომპანია კამპანიის** მაგივრად შემდეგ მაგალითში: „ყოველი მნიშვნელოვანი კომპანიისას ეწყობა რეიდები რედაქციასთან ერთად“ („სოფლ. ცნოვრ.“).

კომპანია (compagnie) სიტყვის მნიშვნელობებია: 1. რამდენიმე ადამიანი, რომლებიც ერთად ატარებენ დროს, თანამესუფრენი; 2. ამხანაგობა სავაჭრო ან სამრეწველო. ამ სიტყვის მნიშვნელობით ზოგჯერ არასწორად უხმარიათ **კამპანია**, რაც აგრეთვე პარონიმიის შედეგია: „სვამენ..., როცა თავს ვერ აღწევენ ცულ კამპანიას“ („ახ. კომ.“).

კამპანია-კომპანია სიტყვების გამოყენებისას ამგვარი აღრევის შემთხვევები იმის უფლებას გვაძლევს, რომ გამოვყოთ ეს სიტყვები პა-

⁷ სიტყვათა განმარტებისათვის ყველა შემთხვევაში ვსარგებლობდით „ქართული ენის განმარტებითი ლექსიკონით“, ტ. I—VIII, თბ., 1950—1964.

რონიმულ წყვილად და მათს მნიშვნელობებზე ყურადღების გამახვილებით შევებრძოლოთ ასეთ დამახინჯებას სიტყვათა შერჩევისას.

ექსპერტი და **ექსპორტი** სიტყვებიც გარეგნული მსგავსების გამო ირევა ერთმანეთში, თუმცა მნიშვნელობა ძალიან განსხვავებული აქვთ.

ექსპერტი (ლათ. expertus = გამოცდილი) საქმის მცოდნე, სპეციალისტია, რომელსაც იწვევენ რაიმე საკითხის, რაიმე საქმის შესახებ დასკვნის მისაცემად. აქედან **საექსპერტო** არის ექსპერტიზისათვის განკუთვნილი, ექსპერტიზისა ან ექსპერტებისაგან შემდგარი. ამ სიტყვის მაგივრად შეცდომით უხმარიათ მისი პარონიმული **საექსპორტო** სიტყვა, რაც სულ სხვა რაიმეს აღნიშნავს. **ექსპორტი** (ლათ. exporto-დან = გამაქვს) ეკონომიკის ტერმინია და საზღვარგარეთ საქონლის ან კაპიტალის გატანას, გაზიდვას აღნიშნავს. აქედან **საექსპორტო** იქნება ექსპორტისათვის განკუთვნილი. ასეთ გამოყენებას, თუ ეს, რა თქმა უნდა, კორექტურული შეცდომა არ არის, აზრის დაბნელება მოჰყოლია: „იგი არის უმაღლესი საატესტაციო კომისიის (ვაკ) ფილოლოგიურ მეცნიერებათა საექსპორტო კომისიის თავმჯდომარის მოადგილე“ („კომ.“) ცხადია, ამ კონტექსტში **საექსპერტო** უნდა ყოფილიყო.

საექსპერტო სიტყვის მნიშვნელობით იხმარება **საექსპერტიზოდ**, რომლისთვის ამოსავალია **ექსპერტიზა**. ორივე ერთნაირი დანიშნულებით გამოიყენება (საექსპერტოდ — ექსპერტისთვის, საექსპერტიზოდ — ექსპერტიზისთვის), მაგრამ სასურველია ერთი ავტორის ნაწერში მაინც იხმარებოდეს ერთგვარად ერთი და იმავე ფაქტის აღსანიშნავად და არა იმგვარად, როგორც დასახელებულ მაგალითში გვაქვს: „საექსპერტო ნაწილაკები ფრთხილად დალუქა და საექსპერტიზოდ გაამზადა“ და იქვე: „ბოლოს დადგენილება გამოიტანა და საექსპერტოდ გაამზადებული მასალა საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის ბოტანიკის ინსტიტუტს გაუგზავნა“ („კომ.“). შესიტყვებებში **საექსპერტიზოდ გაამზადა** და **საექსპერტოდ გაამზადა** ერთნაირი აზრია და სასურველია იყოს ერთგვარობა გარეგნულადაც.

ქართულში დასტურდება **ფაქტი** და **ფაქტორ** სიტყვების პარონიმია. მაგ.: „ესეც ხომ მატჩისადმი უჩვეულო ინტერესის ერთ-ერთი დამადასტურებელი ფაქტორი იყო“ („კომ.“). ამ კონტექსტში **ფაქტორ** სიტყვა არ გამოდგება. ლათ. factor ნიშნავს 1. რაიმე მოვლენის განმსაზღვრელი ან პროცესის მამოძრავებელი ძალა. ამ მნიშვნელობით მისი გამოყენება მოყვანილ შესიტყვებაში (დამადასტურებელი ფაქტორი) უადგილო ჩანს. უნდა ყოფილიყო სიტყვა **ფაქტი** (ლათ. factum-იდან მომდინარე = გაკეთებული), რომელიც შემდეგს ნიშნავს: 1. რაც სინამდვილეში მოხდა//ნამდვილი, უეჭველი; 2. ესა

თუ ის მონაცემი, მასალა რაიმე დასკვნის გამოსატანად ან მოსაზრების დასადასტურებლად. ცხადია, მოცემული წინადადების შინაარსს შესიტყვება **დამადასტურებელი ფაქტი** შეეფერებოდა, **დამადასტურებელი ფაქტორი** კი აზრობრივადაც შეუძლებელი შესიტყვებაა.

ფაქტ სიტყვაა ამოსავალი სინონიმური ზედსართავი სახელებისათვის: **ფაქტიური** და **ფაქტობრივი**, რომელთაგან ნორმატიული ხმარების სიტყვად ქართული ენის ორთოგრაფიული ლექსიკონის მიხედვით უკანასკნელია მიჩნეული. **ფაქტობრივ** სიტყვის მნიშვნელობაში წინ წამოწეულია ფაქტებზე დამყარებულ მასალაზე ხაზგასმის ნიუანსი. ამდენად პარონიმის შედეგია **ფაქტიურ** სიტყვის გამოყენება ასეთ კონტექსტში: „მომხსენებლებმა და დისკუსიის მონაწილეებმა დიდი ფაქტიური მასალის საფუძველზე ცხადყვეს...“ („კომ.“). ზუსტი იქნებოდა შესიტყვება: **ფაქტობრივი მასალის საფუძველზე**. მაგრამ **ფაქტობრივი** რომ ყოველგვარ შემთხვევაში არ გამოდგება ნამდვილს, უეჭველს ხაზგასასმელად, ამისათვის საყურადღებოა შემდეგი მაგალითი: „ლიტერატურული მემკვიდრეობის“ **ფაქტობრივი რედაქტორი** იყო გიორგი ლეონიძე“ („მნათობი“). ამ შემთხვევაში თითქოს **ფაქტიური რედაქტორი** აჯობებდა.

კონტექსტისათვის საჭირო **კორექტული** (ლათ. correctus) სიტყვის მაგივრად უხმარიათ იმავე ძირის, მაგრამ სულ სხვა სიტყვა — **კორექტურული** (ლათ. correctura-დან) შემდეგ მაგალითში:

აბა რა მოხდება მინდორზე..., თუ კაპიტანი ძალზე „გულფიცს“ თანაგუნდელებს ბირადი მაგალითით, უზადო კორექტურული ქცევით არ დააშოშმინებს („ახ. კომ.“).

თუ აქ კორექტურული (ბეჭდვის) შეცდომა არ არის, ავტორს უნდა ეხმარა **კორექტული** სიტყვა **გამართული, სწორი, უშეცდომო, თავაზიანი** ქცევის აღსანიშნავად.

ხშირად ირევა ერთმანეთში განსხვავებული მნიშვნელობის სიტყვები: **მასიური** და **მასობრივი**, თუმცა ორივე ერთი და იმავე ლათინური massa სიტყვისაგან მომდინარეობს. **მასა** არის 1. ამა თუ იმ საგნის შემადგენელი ნივთიერების რაოდენობა, მოცულობა; 2. თვით ნივთიერება, მატერია, რომლისგანაც შედგება საგანი; 3. უფორმო, ცომისებური ნივთიერება; რისიმე სქელი ან ნახევრადხელი ნარევი; 4. (ფიზ.). სიდიდე, რომლითაც იზომება ნივთიერების რაოდენობა რაიმე სხეულში; სხეულის ინერციის ზომა მასზე მოქმედი ძალის მიმართ; 5. **მასები** — მშრომელი მოსახლეობის ფართო ფენები; ხალხი.

მასიური აღნიშნავს დიდი მასის, დიდი მოცულობის მქონეს. **მასიური** — დიდი, მძიმე. **მასობრივისათვის** კი ამოსავალია მეხუთე მნიშ-

ვნელობა მასისა და ნიშნავს: 1. რაშიც ფართო მასები მონაწილეობენ: მასობრივი ორგანიზაციები, მასობრივი სცენები; 1. რაც მოსახლეობის ფართო ფენებისთვის არის განკუთვნილი, ყველასათვის ხელმისაწვდომი (მასობრივი მოხმარების საგნები); 3. რასაც დიდი რაოდენობით აწარმოებენ, მაგ., საქონლის მასობრივად გამოშვება.

ამ მნიშვნელობათა გათვალისწინებით **მასიური** არასწორადაა გამოყენებული ასეთ კონტექსტში:

შემდეგ კაპიტანმა... გამოსცა ბრძანება, რომ ამ ქვეყნის მოსახლეობა ეწამებინათ, რასაც მათი მასიური ხოცვა-ჟლეტა მოჰყვა („ხომლი“, თარგმ.).

ამგვარადვე პარონიმებია უცხო სიტყვები **პენალი** და **პენალტი**. **პენალი** (გერმ. pennal < penne კალამი) საკალმე ყუთია, ხოლო **პენალტი** (ინგ. penalty) ფეხბურთის ტერმინია და თერთმეტმეტრიან საჯარიმო დარტყმას აღნიშნავს. მიუხედავად ამისა ეს პარონიმები ხშირად ირევა მეტყველებაში, ხოლო ბევრ შემთხვევაში ეს მოვლენა ნაბეჭდ პროდუქციაშიც იჩენს თავს. ხშირად თერთმეტმეტრიანი საჯარიმო დარტყმის აღსანიშნავად ახალგაზრდობა მხოლოდ **პენალს** ხმარობს, ხოლო საპირისპირო ხმარების შემთხვევაც რომ ფაქტია ენაში, ამას შემდეგი მაგალითი აჩვენებს: „ერთხელ ჭიყველამ კალმის ჩასალაგებელი „პენალტი“ მოუტანა და შეევედრა: ჭიყველას ნუ დამიძახებო“ („ცისკარი“).

ადრესატი (გერმ. Adressat) ის პირია, რომელსაც ეგზავნება წერილი, დეპეშა და მისთანანი, ან ის პირი, ვის სახელზეც ადრესია შედგენილი, ხოლო **ადრესანტი** (გერმ. Adressant) — ის პირი, ვინც გზავნის წერილს, დეპეშას და მისთ.

დიპლომატი (ფრანგ. diplomate) თანამდებობის პირია, რომელიც დიპლომატიურ მოღვაწეობას ეწევა და უცხოეთის სახელმწიფოებთან ურთიერთობა აკისრია, ხოლო **დიპლომანტია** სტუდენტი, რომელიც დიპლომის (ფრანგ. diplôme) დაცვისათვის ემზადება.

თემა (ბერძნ. thema) არის 1. საგანი (საკითხი), რომელსაც ეხება თხზულება, საუბარი და სხვ.; დებულება, სიტყვები, რომელიც უნდა განვითარდეს ან განვითარებულა (მოხსენებაში, თხზულებაში...)//საკითხი, რომელიც უნდა გაშლილად დამუშავდეს წერილობით. აქვს ამ სიტყვას სხვა მნიშვნელობებიც, მაგრამ პარონიმის თვალსაზრისით საინტერესოა ეს დასახელებული მნიშვნელობა, რადგან ამ მნიშვნელობით ამის მაგივრად ზოგჯერ ნახმარია **თემატიკა**, რაც გარკვეული მიზნით, თვალსაზრისით შერჩეულ **თემათა ერთობლიობას**, **თემათა სისტემას** აღნიშნავს. ამიტომ მოსწავლის ნაწერში ასეთი გამოყენება: „პატ-

რობულ თემატიკას ეხება ალ. ჭავჭავაძის მრავალი ლექსი“ — პარონიმის შედგენა **თემა** და **თემატიკა** სიტყვებისა.

კანდიდატი პირია, რომელიც დასახელებულია, ნაგარაუდგენია რაიმე თანამდებობაზე ასარჩევად, დასანიშნად, სადმე მისაღებად (სკკპ წევრობის კანდიდატი, მეცნიერების კანდიდატი), ხოლო **კანდიდატურა** 1. ვისიმე უფლება ან შესაძლებლობა, იყოს რისიმე კანდიდატი. 2. პირი, რომელიც შეიძლება შეარჩიონ რისიმე კანდიდატად. ამ მნიშვნელობით **კანდიდატურა** იგეგვა, რაც კანდიდატი, მაგრამ ხშირად მცდარადაც გამოიყენება, როცა ნათქვამია: შეარჩიეს კანდიდატები (რალაციისთვის) ნაცვლად გამოთქმისა: შეარჩიეს კანდიდატურები.

კონიუნქტურა (ლათ. conjunctura) არის 1. შექმნილი ვითარება. მდგომარეობა; 2. იმ ნიშან-თვისებათა ერთობლიობა, რომლებიც ახასიათებს სასაქონლო მეურნეობას (ფასების მოძრაობა, ფასიანი ქაღალდების კურსი, გამოშვებული პროდუქციის რაოდენობა და მისთ.). ეს სიტყვა შეიძლება აირიოს **კონიექტურა** (ლათ. conjectura — მიხვედრა, ვარაუდი) სიტყვაში, რაც ნიშნავს ტექსტის დამახინჯებული ადგილის აღდგენას ან ისეთი ტექსტის გაშიფვრას, რომელიც არ იკითხება. პარონიმის საფუძველი შეიძლება გახდეს აუცილებლობის გარეშე უცხო, მით უმეტეს ნაკლებად ცნობილი, სპეციალური, სიტყვის მისთვის უჩვეულო, ისეთ გარემოში გამოყენება, როგორიც ამ მაგალითშია:

არასწორად კი მოიქცნენ ისინი, ვინც ვერ გაითვალისწინა, როგორც იტყვიან, შექმნილი კონიუნქტურა, არ გაჰყვა ბავშვებს მზესა და თოვლში, არ ჩაუდგა სათავეში მათ, რომ სწორედ ბუნების წიაღში დაემეგობრებინა ნორჩები ფიზკულტურასთან — მოეწყო სახელდახელო შეჯიბრებები, თამაშობანი. („**ლელო**“).

როგორც ჩანს, მარტივად სათქმელ „შექმნილ ვითარებას“ ცვლის ავტორი უცხო სიტყვით, რომელიც ამ სიტუაციას სრულიად არ შეეფერება. ასევე უადგილო ჩანს ეს სიტყვა ასეთ მაგალითშიც:

ღიკ საკითხავია: თუ დაწყებითი კლასების სახელმძღვანელოთა მთელი ახალი ტირაჟი სკოლებში წავიდა, საიდან არის შავ ბაზარზე ამდენი ეგზემპლარი, მამასისხლად რომ იყიდება? ზოგიერთებს ხელს ხომ არ აძლევს ამ სფეროში ეს დაძაბული კონიუნქტურა? („**თბილისი**“).

აქაც **დაძაბული ვითარება** აჯობებდა, რომ პარონიმის არ დაურჩეს ადგილი.

ლიტრი (ფრანგ. litre) სითხის საზომი ერთეულია. უდრის 1000 კუბურ სანტიმეტრს (იტევს 1 კგ. წყალს)//ამ რაოდენობის სითხე. **ლიტრა** 1. თიხის პატარა ვიწროყელიანი წყლის ჭურჭელი („**ლიტრას** ეუბნებოდნენ, კოკავ, შენ გესმოდესო“); 1. ძველი ქართული

წონის ერთეული (სხვადასხვა დროს და სხვადასხვა კუთხეში განსხვავებული, უდრიდა 1—4 კგ-ს). შეინიშნება ამ სიტყვების პარონიმია, რასაც აჩვენებს ასეთი მაგალითი: „ყოველდღიურად წველიან ხუთათასამდე ლიტრა რძეს“ („სამშობლო“).

ლიტრის სინონიმად ლიტრას ხმარება შეიძლება დიალექტიზმადაც შეფასდეს, მაგრამ ამ მოვლენის უფრო ზუსტი კვალიფიკაცია იქნება პარონიმია ამ ორი ბგერობრივად მსგავსი შინაარსიან განსხვავებული სიტყვისა.

მსგავსი წარმომავლობის, ბგერადობის და მნიშვნელობის მქონე უცხო სიტყვათა შინაარსობრივი ნიუანსების კარგად ფლობაა საჭირო, როცა მომხმარებელი მიმართავს უცხო სიტყვას. წინააღმდეგ შემთხვევაში შეიძლება მეტისმეტად არასახარბიელო შედეგი მივიღოთ უცხო სიტყვის მომხმარებლის განათლებისა და ენობრივი ალღოს დასახასიათებლად.

არაიშვიათია პარონიმის შემთხვევები არაუცხოურ სიტყვათა გამოყენების დროსაც. განსაკუთრებით ხშირია არსებით სახელთა პარონიმია.

ქართულში არსებობს სინონიმური მნიშვნელობის აბსტრაქტული სახელები: **სიჭაბუკე** და **ჭაბუკობა**. ამ უკანასკნელს კრებითობის გამოხატვის უნარიც აქვს, ამიტომ ისინი ყოველთვის თავიუფლად ვერ შეენაცვლებიან ერთმანეთს. კერძოდ, კრებითი მნიშვნელობით გამოყენებულ **ჭაბუკობა** სიტყვას ვერ შეცვლის **სიჭაბუკე**, როგორც ამ მაგალითებში უცდიათ:

გმირებიც ცნობილი არიან, ვისგანაც მაგალითს იღებს ჭევენის **სიჭაბუკე** („ახ. კომ“). ოლიმპიური მოსკოვი მასპინძლობს მსოფლიოს **სიჭაბუკეს** („ლელო“).

ორივე შემთხვევაში საჭირო იყო კრებითობის შინაარსით **ჭაბუკობა** სიტყვა. აღრევა გამოიწვია, როგორც ჩანს, შინაარსობრივმა მსგავსებამ.

ამგვარად ზოგი გარეგნულად მსგავსი არსებითი სახელი შინაარსითაც ძალიან ჰგავს ერთმანეთს და ზოგ კონტექსტებში სინონიმურად შეიძლება გამოიყურებოდნენ. ასეთების მაგალითებად კიდევ შეიძლება დავასახელოთ **მოსაზრება** — **თვალსაზრისი**, **შესახედაობა** — **შეხედულება**.

მოსაზრება — 1. სახელია მოისაზრებს ზმნის მოქმედებისა; მოფიქრება; მიხვედრის, მოფიქრების უნარი//ფიქრი. 2. აზრი, შეხედულება, თვალსაზრისი; ; 3. გონება.

როგორც განმარტებიდან ჩანს, გარკვეულ შემთხვევაში **მოსაზ-**

რება სინონიმია **თვალსაზრისისა**. შეიძლება ვთქვათ: ასეთია ჩემი მოსაზრება ან ასეთია ჩემი თვალსაზრისი. **თვალსაზრისი** რაიმეზე გარკვეულ აზრს, შეხედულებას აღნიშნავს, მაგრამ წიგნური სიტყვაა და ყოველთვის თავისუფლად ვერ ჩაენაცვლება **მოსაზრება** სიტყვას, როგორც ამგვარი კონტექსტიდან ჩანს: „მეფე გიორგი დაქორწინდა პოლიტიკური თვალსაზრისით“ (**აბიტურიენტის ნაწერიდან**), აშკარაა **მოსაზრებით** სიტყვის საჭიროება.

ქართული ენის განმარტებით ლექსიკონში **შეხედულება** სიტყვის ძირითად მნიშვნელობად გამოყოფილია **გარეგნობა, შესახედაობა** („დარბაისელი კაცის შეხედულება ჰქონდა მის ბრწყინვალეობასა“, **ილია**; „მგელს საზარელი შეხედულება ჰქონდა“, **ვაჟა**). მეორე მნიშვნელობაა **მოსაზრება, აზრი, თვალსაზრისი**. მაშასადამე, დასაშვებია **შესახედაობა** სიტყვის გამოყენება **შეხედულება** სიტყვის მაგივრად ზოგ შემთხვევაში („არც შესახედაობით ჩამორჩებოდა სხვა პატარძლებს“, **რ. ვეცტ.**). მაგრამ ამ სიტყვათა პარონიმის შედეგია **შესახედაობა** სიტყვის გამოყენება **შეხედულება** სიტყვის მაგივრად **თვალსაზრისის** მნიშვნელობით: „ეს სტროფი გამოხატავს მის შესახედაობას მთელი მსოფლიოს ხალხზე“ (**აბიტურიენტის ნაწერიდან**)...

ეს მაგალითები მშვენიერად აჩვენებს იმას, თუ როგორ შეიძლება სინონიმები იქცნენ პარონიმებად, თუ გათვალისწინებული არ იქნება მათი სემანტიკური შესაძლებლობანი. შეიძლება სიტყვები სინონიმები იყვნენ ერთი მნიშვნელობით, მაგრამ მათგან რომელიმეს ჰქონდეს სხვა მნიშვნელობაც. თუ ამას არ გავითვალისწინებთ და ყოველგვარ სიტუაციაში ამ სიტყვებს მოვიხმართ სინონიმურად, შედეგად შეიძლება პარონიმია მივიღოთ.

სხვა შემთხვევაში სიტყვათა მხოლოდ გარეგნული, ბგერობრივი მსგავსება გამხდარა პარონიმის საფუძველი. ასეთი ვითარებაა, მაგალითად, **ცნება — ცნობა, ცნება — მცნება** სიტყვათა მოხმარების დროს.

ცნება სიტყვა აღნიშნავს შემეცნების ფორმას, რომლის მეშვეობითაც შეიცნობა ობიექტური სინამდვილის (საგანთა, მოვლენათა) არსებითი ნიშნები (მიიღება ცალკეულ მოვლენათა განზოგადების შედეგად): „სიტყვის აღსანიშნ მხარეს ცნება წარმოადგენს“ (**ბ. ფოჩხუა**). „ენა მდიდრდება ახალი სიტყვებით, რომელიც საჭიროა ახალ ცნებათა გამოსახატავად“ (**ვაჟა**). პარონიმულად უხმარიათ **ცნება** სიტყვა **ცნობა** სიტყვის მაგივრად: „ანაზღად გნახეთ და ცნება წამერთო“ (**ს. მთვარ.**). „რას ამბობ, შტერო, რას ამბობ? რად არ მოღიხარ ცნებასა?“ (**ვაჟა**).

ცნობა — 1. სახელია ი ც ნ ო ბ ს ზმნის მოქმედებისა; მიხვედრად გამოცნობა. („სჩანს, რომ ჯოყოლა ვერ ი ც ნ ო ბ ს“, ვაჟა).

2. სახელია ც ნ ო ბ ს ზმნის მოქმედებისა; აღიარება.

3. გონიერება, აზრიანობა (ცნობა დაკარგა).

4. ამბავი//ოფიციალურად გადმოცემული ამბავი, უწყება (საინფორმაციო ბიუროს ცნობა).

5. ოფიციალური საბუთი რისიმე დასადასტურებლად.

ცნობა სიტყვა იყო საჭირო (მნიშვნ. 3) ზემოთ დასახელებულ წინადადებებში. მაგრამ ეს მაინც ერთეული შემთხვევებია, უფრო ხშირია **ცნება** სიტყვის მაგივრად შედარებით ნაკლებ სახმარი მცნება სიტყვის გამოყენება.

მცნება — 1. ძვ. ბიბლიური გამონათქვამი ზნეობრივი ხასიათისა (ათი მცნება).

2. წიგნ. გადატ. მოძღვრება დებულების სახით („მოჰყევ დავითის მ ც ნ ე ბ ა ს ა“)//სახელმძღვანელო წესი//ანდერძისეული ბრძანება, განკარგულება.

თუ **მცნება** სიტყვის ამ მნიშვნელობებს გავითვალისწინებთ, ნათელი იქნება ქვემოთ დასახელებულ კონტექსტებში პარონიმის ფაქტი;

ახლა მოდურად იქცა მ ც ნ ე ბ ა ე. წ. რისკის ფაქტორების შესახებ... („კომ.“) — მოოქვრილი, კონტა ისრები რესტორნის ადგილსამყოფელზე მიგვითითებდნენ, თუმცა პეტერბურგის შევხველ დღეებში მ ც ნ ე ბ ა რესტორანი წარსულს ჩაბარდა („ხომლი“, თარგმ.). კარგი კაცის მ ც ნ ე ბ ა სხვა რამეს ნიშნავს... (ტელეგადაცემა) — ლევანი თავადაც ახალგაზრდა კაცია. ნამდვილი ინტელიგენტი. ეს მ ც ნ ე ბ ა კი, მოგვსენებათ, კარგა ხანია შორს ვასცდა უბრალო განათლების ფარგლებს. ინტელიგენტობას ვერც დიპლომი შესძენს კაცს, ვერც მეცნიერული ხარისხი. ეს ც ნ ე ბ ა ზოგად კულტურასთან, ფართო განათლებასთან, სულიერ სიფაქიზესთან ერთად მოიცავს მაღალ შეგნებას, საზოგადოებრივ აქტივობას... („ახ. კომ.“).

ყველა დასახელებულ შემთხვევაში საჭიროა **ცნება** სიტყვა.

ასეთივეა აღრევის საფუძველი **სასმის** და **სასმელ** სიტყვათა გამოყენებისას შემდეგ მაგალითში:

დაუგავს რეპორტიორები მტკვრის ნაპირების საღამოს გაზეთის რაინდებს ამ საიუბილეო დღეს მხურვალე საღამოსა და მისალმებას ვუთვლით. ხვანჭკარა ვერ ვიშოვთ და ჩვენებური **სასმისით** გაღვებულგლებთ („თბილისი“).

სასმისი ჭურჭელია რაიმე სითხის შესასმელად. მოცემულ კონტექსტში კი საჭირო იყო სიტყვა **სასმელ**-ი (— რაც უნდა სვან, დასალევად განკუთვნილი სითხე). შინაარსობრივი და ბგერობრივი მსგავსების გარდა აღრევას, ალბათ, იმანაც შეუწყო ხელი, რომ შესაძლებლობის ნიუანსით გვაქვს ზმნური ფორმა ი-სმ-ი-ს (შეიძლება სმა), **სას-**

შის-შიც ეს შინაარსი დაინახეს (რაც შეიძლება სვან.). შედეგი აქაც პარონიმია.

ასევე ყოველთვის არაა გამოჩნული **მგზავრობა — მოგზაურობა** სიტყვების გამოყენების სფეროები.

მგზავრობა მ გ ზ ა ვ რ ო ბ ს ზმნის მოქმედების სახელია და აღნიშნავს შორ გზაზე სვლას. **მოგზაურობა** კი მო გ ზ ა უ რ ო ბ ს ზმნის მოქმედების სახელია, რაიმე მიზნით სხვადასხვა მხარეში სიარულს, მგზავრობას აღნიშნავს.

გარეგნულად მსგავსი, მაგრამ შინაარსობრივად ძალიან განსხვავებული ნაზმნარი სახელებია **აღქმა** და **აღთქმა**.

აღქმა ფსიქოლოგიური ტერმინია და ცნობიერებაში ობიექტური სინამდვილის ფაქტების (საგნების, მოვლენების) ასახვის პროცესს აღნიშნავს. მაგ.:

ამ საოცრად თბილად და გზნებით დაწერილ წერილებში ცოცხლად დაგვიხატა ახალგაზრდა მწერლის მხატვრული აღქმის ძალა და მამულშიველიური გზნება („მნათობი“, ერ. ქარელი).

აღქმა სიტყვის მაგივრად მისი პარონიმი **აღთქმა** უხმარიათ შემდეგ შემთხვევებში:

მკითხველი, რომელიც აზროვნებასა მიჩვეული..., მიხვდება ზემოთქმულს, და კიდევ ის მკითხველი, რომელსაც პოეტური აღთქმის მაღლი აქვს მინიჭებული („ლიტ. საქ.“); ამიტომ აღთქვა მყურებელმა ასე ჩვენი ცეკვები (ტილფიზია).

აღთქმა სახელია აღ ლ თ ქ ვ ა მ ს ზმნის მოქმედებისა და აღნიშნავს დაპირებას, სიტყვის, პირობის მიცემას, დანაპირებას. ეს სიტყვა იყო საჭირო ქვემოთ დასახელებულ კონტექსტებში **აღქმის** მაგივრად:

ილიას ქაბუჯურმა გულმა მთების სახით მთელ საქართველოს დაუღო აღქმა, რომ თვით შორეულ უცხოეთშიც არ შეწყვეტდა სამშობლოზე ფიქრსა და ზრუნვას (**აბიტურიენტის ნაწერიდან**). თორნიკესთვის წარმოუდგენელი იყო უფლისადმი მიცემული აღქმის დარღვევა.

„ვერ გავტებ აღქმას!“ (**აბიტურიენტის ნაწერიდან**).

სწავლა და **სწავლება** სიტყვები სემანტიკურად სხვადასხვანი არიან, ობიექტური სინამდვილის სხვადასხვა პროცესს აღნიშნავენ.

სწავლა ს წ ა ვ ლ ო ბ ს ზმნის მოქმედების სახელია და აღნიშნავს 1. ცოდნის შექმნას, განათლების მიღებას ან საზოგადოდ 2. განათლებას, ცოდნას.

სწავლება კი ას წ ა ვ ლ ი ს ზმნის მოქმედების სახელია. აღნიშნავს რისამე შესახებ ცოდნის მიწოდებას, რაიმე საქმიანობაში ვისიმე გაწაფვას, დახელოვნებას.

ამ სიტყვათა სემანტიკა უკვე განსაზღვრავს მათს განსხვავებულ

გამოყენებას, მაგრამ მაინც გვხვდება აღრევა მათი გამოყენებისას ზეპირსა თუ წერითს მეტყველებაში. აი, ერთი მაგალითი ამისა:

ამავე წელს ჩავირიცხე თბილისის სახელმწიფო სამედიცინო ინსტიტუტში, რომელიც დაფუძნდა 1968 წელს, ანუამად ემუშაობ... გზითვე განმარტოთ, ინსტიტუტში სწავლების პერიოდი ჩამეტვლება თუ არა სამუშაო სტაჟში („სახალხო განმარტოება“).

შემკითხველი კი არ ასწავლიდა, ინსტიტუტში თვითონ სწავლობდა, ამიტომ უნდა დაეწერა **სწავლის პერიოდი**.

სწავლა და **სწავლება** სიტყვებს შორის პარონიმული აღრევის შედეგია **სასწავლებელ** და **შესასწავლ** სიტყვების არევაც შემდეგ მაგალითში:

ეწვიენენ დები აბრამიშვილები ქუთაისის № 37 პროფტექნიკურ სასწავლებელს, **სასწავლებლად** აირჩიეს ფეიქრის რთული პროფესია („ახალი ცხოვრება“).

დებს ფეიქრის პროფესია უნდა შეესწავლათ, ამიტომ წინადადებაში უნდა ყოფილიყო შესიტყვება **შესასწავლად აირჩიეს**.

სხვადასხვა რიგის სიტყვებია **თარგმნა** და **თარგმანი**. პირველი სახელია **თარგმნის** ზმნის მოქმედებისა, **თარგმნა** არის ერთი ენიდან მეორეზე გადაღება; მეორე კი აღნიშნავს ერთი ენიდან მეორეზე გადაღებულ ტექსტს ან სიტყვას. ამ ბოლო დროს მოხშირდა, სიტყვა **თარგმანის** გამოყენება და გვხვდება ამგვარი შესიტყვებები: მხატვრული თარგმანი, თავისუფალი თარგმანი, მდარე თარგმანი, რამდენიმე თარგმანი, თარგმანის კრიტიკა, თარგმანის სიზუსტე, დედნისა და თარგმანის შესაბამისობა, თარგმანის შეფასება და ა. შ. ამათ გვერდით შესიტყვებებში თარგმანის ხელოვნება, თარგმანის საქმე, თარგმანის საკითხი და ა. შ. არასწორადაა ეს სიტყვა გამოყენებული, როგორც შემდეგი მაგალითებიდან ჩანს:

... **თარგმანის ხელოვნებით** მწერალთა შედარებით ფართო წრე, ბევრი გამოჩენილი შემოქმედი დაინტერესდა („ლიტ. საქ.“).

უნდა: **თარგმნის ხელოვნება**.

თუ როგორ უნდა წყდებოდეს ქართული მხატვრული ლიტერატურული ნაწარმოების სხვა ხალხთა ენებზე **თარგმანის** საკითხი, ეტყობა ეს კითხვა უპირატესად სათარგმნელი ლიტერატურის შერჩევასა და **თარგმანის ორგანიზაციულ მხარეს** ეხება (იქვე).

უნდა: **თარგმნის საკითხი; თარგმნის ორგანიზაციულ მხარეს**.

რედაქცია დისკუსიას იმის რწმენით ამთავრებს, რომ ანექტის მონაწილეთა პასუხებმა ღრმად ჩავახედა **თარგმანის საქმის მდგომარეობაში**, გვიჩვენა გზები არსებული ხარვეზების გამოსწორებლად, კიდევ ერთხელ შეგვა-

სენა, რომ თარგმანი დიდი კულტურული, ეროვნული და ინტერნაციონალური მნიშვნელობის საქმეა („ლიტ. საქ.“).

სათარგმნი ნაწარმოების იმგვარად შერჩევა, რომ გამდიდრდეს ჩვენი ეროვნული ლიტერატურა, დედნისადმი ერთგულება, თუ „თავისუფალი თარგმანი“, თარგმანის საქმეში ლიტერატურული წესრიგის დამყარება, ძველი პრობლემებია და ალბათ იმ ხნიდან არსებობს, რაც ჩაისახა და განვითარდა თარგმანი, როგორც მხატვრული შემოქმედების დარგი („ლიტ. საქ.“).

ბოლო მაგალითების მიხედვით **თარგმანი** წარმოდგენილია საქმედან დარგად: თარგმანი საქმეა, თარგმანი დარგია.

საქმე შეიძლება იყოს **თარგმნა** და ამიტომ შეიძლება ვიხმაროთ **თარგმნის საქმე**, თუ მაინცა და მაინც **საქმე** სიტყვას ვერ შეველევი.

ასევე **მხატვრული შემოქმედების დარგი** შეიძლება იყოს **თარგმნა** და არა **თარგმანი**. ამიტომ ბოლო წინადადებაში უნდა გვქონდეს: ... ჩაისახა და განვითარდა თარგმნა, როგორც შემოქმედების დარგი.

თარგმნა — **თარგმანის** პარონიმის ნიმუში გვაქვს შემდეგ მაგალითშიც:

მე პირადად „იქიდან აქეთ“ თარგმანის გაძლიერება მიმაჩნია მთავარ ამოცანად, „აქედან იქით“ თარგმანი კი რაოდენობრივად უნდა შემცირდეს და ხარისხობრივად ამაღლდეს („ლიტ. საქ.“).

თარგმან სიტყვის მაგივრად უნდა იყოს **თარგმნა**.

პარონიმია ქართულში სახელთაგან დამახასიათებელია ზედსართავი სახელებისთვისაც, კერძოდ, მიმართებითი ზედსართავებისთვის.

აქ პირველ რიგში შეიძლება დავასახელოთ თითქმის ერთნაირი აგებულების და მსგავსი მნიშვნელობის ზედსართავები: **უებარი** და **უებრო**, რომელთა გამოყენება არაა ერთნაირი.

უებარია, რის თანაბარიც არ იბოვება, განსაკუთრებით კარგი, საუკეთესო რამ. 1. ძალიან კარგად მოქმედი, განმკურნავი წამალი. „სიღარიბის უებარი წამალი სიბეჭითე და გარჯაა“ (დელა ენა).

უებრო — ვისაც (რასაც) ტოლი, მსგავსი, ბადალი არა ჰყავს (არა აქვს), უბადლო, სწორუპოვარი//უჩვეულო, განსაკუთრებულ.

ამ შინაარსობრივი ნიუანსების გათვალისწინებით **უებარი წამალი**, მაღამო, საშუალება... შესიტყვებები შეიძლება, მაგრამ **უებარი მეგობარი**, მეზობელი, მოსაუბრე... აღარ გამოდგება. მაშასადამე, ერთი შეხედვით სინონიმური სიტყვები განსხვავდებიან სხვა სიტყვებთან ურთიერთობის თვალსაზრისით⁸. ამიტომ ამ სიტყვების პარონიმიზმე შეიძლება ვილაპარაკოთ ასეთი კონტექსტების მიხედვით:

თქვენისთანა უებარი მეზობლები ყველას კი არა ჰყავს („ციხარი“).
... განციფრებით შესცქეროდნენ ამ უებარ მოსაუბრეს („ციხარი“).

⁸ ბ. ფოჩხუა, ქართული ენის ლექსიკოლოგია, თბილისი, 1974, გვ. 36.

უნდა ყოფილიყო უებრო მეზობლები, უებრო მოსაუბრე ან სულაც სხვა სიტყვა — უბადლო.

ასევე აქაც:

„შათრის პირობებში რა უებარი იქნებოდა დაბამული შარვლები და თბილი ქურთუკები, კარგად მოგესვენებათ! („სოფლის ცხოვრება“).

სინონიმური ზედსართავებია ქართულში ახლო სიტყვისაგან ნაწარმოები ახლობელი და მახლობელი, მაგრამ სიტყვათშეხამების თვალსაზრისით ისინი განსხვავდებიან. ეს განსხვავება შეიძლება მათი პარონიმის მიზეზი გახდეს.

მახლობელი ნიშნავს ახლო მყოფს//ახლობელს, მაგრამ ყოველთვის არ გამოდგება ახლო მყოფის აღსანიშნავად.

მაგ.: კოსმოსური ხომალდი მიფრინავს სიჩქარით, რომელიც „მახლობელია სინათლის სიჩქარისა („მეცნიერება და ტექნიკა“). აქ არც ახლობელი გამოდგება, უნდა ახლოსა ან უახლოვდება.

ადრინდელი და ადრეული ზედსართავებიც პარონიმულ სიტყვებად შეიძლება გახვიდნოთ.

ადრინდელი — უწინდელი, უწინდებური, ძველებური (ადრინდელი ცხოვრება).

ადრეული — ვადაზე ადრე მომხდარი, ადრე შემოსული, ნაადრევი, ადრე ჩატარებული (ადრეული გაზაფხული, ადრეული ვაშლი).

ასეთ მაგალითში: „ფიშერს 30 ივნისი ყველაზე ადრინდელ ვადად მიაჩნია“ („ლელო“), საჭირო იყო ადრეულ სიტყვა (ადრეულ ვადად). გარეგნულმა და ნაწილობრივ შინაარსობრივმა სიახლოვემ გამოიწვია პარონიმია.

ასევე სუფიქსებით განსხვავებული პარონიმებია გონებრივი და გონივრული ზედსართავი სახელები.

გონებრივი 1. გონების ხასიათისა, გონების მოქმედების შედეგად მიღებული, ინტელექტუალურია ან 2. საერთოდ ფსიქიკური ფიზიკურის საპირისპიროდ (გონებრივი აღზრდა, გონებრივი შრომა...).

გონივრული — გონიერის დამახასიათებელი, ჭკვიანური. ამ სიტყვისთვის ადგილზე არ რჩება ასეთ კონტექსტში: „ზოგიერთი ორგანიზმი ადვილად იტანს ფიზიკურ და გონივრულ შრომას“ („თბილისი“); მით უმეტეს, რომ ერთმანეთთან დაპირისპირებულია შრომა ფიზიკური და გონებრივი. გონივრული შეიძლება იყოს ქცევა, საქციელი, საუბარი, დასკვნა და ა. შ.

ნაზმნარი ზედსართავები პასუხისმგებელი და პასუხსაგები განსხვავებული შინაარსის აღმნიშვნელია. პასუხისმგებელი შეიძლება იყოს პირი, ვისაც პასუხისმგებლობა აკისრია, ვინც პასუხს აგებს. პა-

სუხსაგები კი არის რაიმე (საქმე, თანამდებობა), რაც პასუხისმგებლად მოითხოვს, პასუხისმგებლობასთანაა დაკავშირებული, საპასუხისმგებლო. შესიტყვება **პასუხისმგებელი თანამდებობა** დასახელებული პარონიმული წყვილის აღრევის შედეგია.

მაგალითი:

არ გაუშვით ნასამართლები და ნდობადაკარგული პირები მატერიალურად პასუხისმგებელ თანამდებობებზე („გამარჯვების დროს“).

ამ შემთხვევაში უნდა ყოფილიყო: **საპასუხისმგებლო თანამდებობებზე** ან **პასუხსაგებ თანამდებობებზე**.

ზედსართავებია **სწორი** და **სწორე** სიტყვები, რომელთაგან სალიტერატურო ქართულმა მხოლოდ **სწორ** ფორმა იცის. **სწორე**-ს აქა-იქ ხმარება თანამედროვე ქართული სალიტერატურო ენის ნორმის დარღვევად მიიჩნევა, მაგრამ შემორჩენილია მისი ვითარებითი ბრუნვის ფორმა თავდაპირველად, ალბათ, ზმნისართის ფუნქციით, ახლა კი ნაწილაკის ფუნქციით რაიმე სიტყვის, გამოთქმის გასახსნავად ასეთი მნიშვნელობით: **ნამდვილად, მართლაც, ზუსტად** (ბიჭი **სწორედ** იმ გზაზე იჭდა, გოგო **სწორედ** თოთხმეტი წლისა იყო, **სწორედ** ამ საკითხს ეხება, **სწორედ** ასე მოიქცა...).

სწორ ზედსართავისაგან გვაქვს ზმნისართი **სწორად**, რაც ნიშნავს 1. პირდაპირ, გაუმრუდებლად, მიხვევ-მოხვევის გარეშე; 2. სინამდვილის შესაბამისად, ნამდვილად, მართებულად ან 3. თანასწორად, თანატოლად, თანაბრად.

ხშირად არასწორად გამოიყენება **სწორად** ზმნისართის მაგივრად **სწორედ**, რაც პარონიმული ხასიათის დარღვევად შეიძლება მივიჩნიოთ.

მაგალითად:

ახალგაზრდა მსახიობმა გვიჩვენა გულწრფელი განცდა. სახის **სწორედ** გააზრების უნარი („ლიტ. საქ.“).

უნდა იყოს: **სწორად** გააზრების უნარი.

სწორედ ნაწილაკისა და **სწორად** ზმნისართის გამოყენებისას საჭიროა დაკვირვება, რომ პარონიმია ავიცილოთ თავიდან.

ზმნისართებისა და ნაწილაკის პარონიმის მაგალითად გამოდგება აგრეთვე **სრულად** და **სრულიად** სიტყვების გამოყენების ზოგი შემთხვევა.

სრულად ზმნისართს (**სრულ** ზედსართავის ფუძიდან) აქვს მნიშვნელობა მთლიანად, მთლად, სავსებით (**სრულად** მოიტანა — მთლიანად მოიტანა).

ასეთივე მნიშვნელობისა და წარმოშობისაა, მაგრამ განსხვავებუ-

ლი ფორმისა **სრულიად** ზმნისართი, რომელიც ნაწილაკად უფრო გამოიყენება უარყოფით ნაწილაკებთან ერთად: **ს რ უ ლ ი ა დ** არ უნდა გაგონება. მაგრამ ასეთი გამოყენება: „**ს რ უ ლ ა დ** არაფრად ჩამავლო“, აღრევის შედეგია.

მორფოლოგიურად სხვადასხვა სიტყვებია **წინაშე** და **წინააღმდეგ**. **წინაშე** ზმნისართის მნიშვნელობებია 1. პირისპირ, პირდაპირ. თანდებულად ქცევის შემდეგ მოითხოვს ნათესაობითი ბრუნვის ფორმას და აღნიშნავს ვისიმე ან რისამე წინ ყოფნას და აქვს **მიმართ** ზმნისართის მნიშვნელობაც (ღვთის წინაშე, უფლის წინაშე).

წინააღმდეგ ზმნისართს აქვს მნიშვნელობა 1. ვისიმე ინტერესების საზიანოდ//პირიქით. თანდებულად ეს ზმნისართიც იქცა, მოითხოვს ნათესაობით ბრუნვას და აღნიშნავს ვისიმე (რისამე) საპირისპიროდ მოქმედებას (ხმა აიმაღლა ხალხის მტრების წინააღმდეგ).

ცოტა შინაარსობრივი და აგრეთვე ფორმის მხრივ მსგავსება გამხდარა ამ სიტყვათა პარონიმის საფუძველი შემდეგ მაგალითში: „მან [დ. ჭონქაძემ] პირველმა აიმაღლა ხმა იმდროინდელი ბატონყმური უსამართლობის წინაშე“ (**აბიტურიენტის ნაწერიდან**). უნდა იყოს: **უსამართლობის წინააღმდეგ**.

დასტურდება **თითქოს** და **თითქმის** ნაწილაკების პარონიმის შემთხვევებიც, როგორც ჩანს მათი ბგერითი მსგავსების გამო, თუმცა შინაარსი განსხვავებული აქვთ.

თათქოს ნაწილაკი აღნიშნავს იმას, რაც სინამდვილეში არ არის, რაც ჰგავს, მოგვაგონებს რასმე; ვითომდა, ვითომც. ამდენად, აშკარად პარონიმული დარღვევაა ასეთ გამოყენებაში:

მისი ღეროს გარსშემოწერილობა **თითქოს** მეტრს აღწევს („ხაქ. ბუნ.“).

აქ საჭიროა ნაწილაკი **თითქმის**, რაც ნიშნავს: ისე ან იმდენი, რომ ცოტადა აკლდეს, ლამის, კინაღამ. საპირისპირო შემთხვევაა:

გზის პირებზე ჩამწყობებული სახლები **თითქმის** ახლახან შეუქუთებიათო („გამარჯვ. დროში“).

თანამედროვე ქართულში გვხვდება ზმნის ფორმათა პარონიმაც. მაგალითად, ზოგჯერ ერთმანეთში ირევა **ლოცულობს**, **ლოცავს**, **ილოცება** ფორმები. ასე:

ვისაც თავგერში უჭირდა ასვლა, არბოში **ლოცულობდა** და დღესასწაულობდა. გიორგიმ ეგეც ჩაიწერა და დაფიქრებულა მიაჩერდა კედელს. — ჰო, რისთვის **ილოცებოდნენ**; სიცოცხლისა და ბედნიერებისთვის. — წარმოთქვა და ისევ ფიქრმა გაიტაცა („მნათობი“).

ილოცებოდნენ ფორმა **ილოცება** ზმნის პარადიგმის ნაწილია, რო-

მელიც ზოგჯერ ბადალია **ლოცავს** ზმნისა. აქ კი საჭირო იყო **ლოცულობს** ზმნის მყოფადის კავშირებითის ფორმა — **ილოცებდნენ**.

უკანასკნელ ხანს ძალიან მოხშირდა მოძველებული **სუფევს** ზმნის ხმარება მისთვის შეუფერებელ კონტექსტებში. ამის მიზეზი უნდა იყოს მისი არევა **მეფობს** ზმნის გადატანითს მნიშვნელობასთან: ფართოდაა, გავრცელებული, გაბატონებულია, სუფევს (სიჩუმე და ყინვა მეფობს ქუჩებში). ხშირად წერენ: **ბატონყობა სუფევდა** მაშინდელ საქართველოში. უწესრიგობა სუფევდა მის ოჯახში. „ჩვენს უბანზე შრომის სუფევდა“ („თბილისი“).

პარონიმის შედეგი უნდა იყოს **აკითხვს** ზმნის მაგივრად **აკითხვინებს** ფორმის გამოყენება, რომელიც სულ სხვა რაიმეს აღნიშნავს: მაგ.:

პაპისეული ლოცვანები გამოჩხრიკა, დილასა და საღამოს ჟამის **აკითხვინებდა...** (ჯ. გამახა).

აკითხვს (აკითხა, უკითხებია) არის: წასაკითხად აძლევს, კითხვას ავალებს, სთხოვს წაიკითხოს.

აკითხვინებს (აკითხვინა, უკითხვინებია) კატეგორია **ჰკითხავს**, **იკითხავს** ზმნისა. — ავალებს ჰკითხოს, იკითხოს (**ამბავი აკითხვინა**). მოქველებული მნიშვნელობაა **სთხოვს უმკითხაოს**.

პარონიმებად შეიძლება განვიხილოთ ზოგი სხვა ზმნის ფორმებიც. კერძოდ, **იწყებს** და **იწყობს** ზმნები, აგრეთვე **იცხებს** — **იცხობს** და მათი მსგავსი ფორმები, რომლებსაც განსხვავებული თემის ნიშნის გარდა განსხვავებული შინაარსიც აქვთ.

დაწყება და **დაწყობა** სხვადასხვაგვარი მნიშვნელობით იხმარება თანამედროვე სალიტერატურო ქართულში.

დაწყება — პირველად შედგომა, ხელის მოკიდება რაიმე საქმისათვის, დასაბამის მიცემა, წამოწყება; დასაბამი, სათავე, დასაწყისი.

ამ ზმნის სასუბიექტო და საობიექტო ქცევის ფორმებია **იწყებს** (დაიწყებს, დაიწყო), **უწყებს** (დაუწყებს, დაუწყო). დრო-კილოთა შესამე ჯგუფის ფორმები მათ ერთნაირი აქვთ: **დაუწყია**, **დაეწყო**, **დაეწყოს**.

დაწყობა — 1. მოწესრიგებულად დადება ან დადგმა ბევრისა, დალაგება;

2. საბრძოლო წყობით გაშლა, მწყობრში დაყენება, დარაზმვა, განლაგება;

3. მოგვარება, მოწყობა;

4. ტექნ. დაგება (მაგალითად, რელსებისა).

ძირითადი მნიშვნელობით ეს ზმნა სხვადასხვა ქცევის ფორმით

გვხვდება: **აწყობს** (დააწყობს, დააწყო, დაუწყვია); **იწყობს** (დაიწყობს, დაიწყო, დაუწყვია); **უწყობს** (დაუწყობს, დაუწყო, დაუწყვია). დრო-კილოთა III ჯგუფის ფორმები ომონიმურია: **დაუწყვია**, **დაეწყო**, **დაეწყოს** ფორმები საერთოა სამივე ქცევისათვის.

ამავე დროს დრო-კილოთა III ჯგუფის ფორმათაგან II თურმეობითისა და III კავშირებითის ფორმები ომონიმურია **იწყებს**, **უწყებს** **ზმნის** შესაბამისი ფორმებისა, განსხვავებულია მხოლოდ I თურმეობითის ფორმები: **დაუწყვია** (იწყებს ზმნისა) და **დაუწყვია** (იწყობს ზმნისა). თურმეობით I-ში გამოჩენილი ეს ვ'ინი ჩანს ნამყო სრულის ფორმებშიც: **დავაწყვე**, **დააწყვე...**, **დავაწყვეთ**, **დააწყვეთ**, **დააწყვეს**. ნამყო სრულის მხოლოდობითი რიცხვის III პირში და II კავშირებითის ფორმებში ვ'ინი აღარ ჩანს პოზიციურად -**ო** ხმოვნის წინ.

თანამედროვე სალიტერატურო ქართულში დასტურდება ამ განსხვავებულად სახმარ ფორმათა აღრევის შემთხვევები. ერთი მხრივ, ეს აღრევა დიალექტურადაც შეიძლება შეფასდეს, რამდენადაც ზოგ დიალექტში **იწყობს** ზმნას აქვს **იწყებს** ზმნის შინაარსიც, და ამდენად, ამ დიალექტური მოვლენის საფუძველი, საერთოდ, დიალექტებში -**ებ** და -**ობ** ზმნურ სუფიქსთა მონაცვლეობა შეიძლება იყოს.

მაგალითად:

სწავლება დღემდე არ დაუწყვიათ რაფინგანის... და რვა საშუალო სკოლის სახალხო კონტროლის ჯგუფებს („გამარჯვების დროშა“). ავტობუსში დაეკარგე საფულე... ძებნა არ დამიწყვია (იქვე).

ცხადია, აქ ორივეგან **იწყებს** ზმნის I თურმეობითის ფორმების გამოყენება იყო საჭირო: **დაუწყვიათ**, **დამიწყვია**.

მაგრამ, მეორე მხრივ, გვხვდება საპირისპირო შემთხვევებიც, როცა მოსალოდნელია ვ'ინიანი ფორმა და არის კი უმისოდ:

ამ დღეებში მათ ქარხანა „ელექტროძრავაში“ მოაწყვეს ზეპირი ჟურნალის მორიგი გამოშვება („თბილისი“). სპექტაკლის წარმატებას ხელი შეუწყვეს საქართველოს სახალხო არტისტის ლ. თურმანიძის [და სხვათა] მიერ შექმნილმა სახეებმა („კომუნისტი“) მეურნეობაში ბოლო წლებში მოაწყვეს 70 საბაგირო გზა („კომუნისტი“).

ასეთი ხმარების საფუძველად დიალექტური მოვლენა აღარ ჩანს. ესაა **იწყებს** და **იწყობს** ზმნების პარონიმის შედეგი.

ასევე განსხვავებულად უნდა ვიხმაროთ **აცხებს** და **აცხობს** ზმნების ფორმები. დიალექტური აღრევის საშიშროება აქაც არის, **აცხობს** ზმნას დიალექტებში აქვს **აცხებს** ზმნის შინაარსიც. სწორედ ამიტომაც, რაკი აღრევის საშიშროება მეტია, საჭიროა მათი გამოყენებისას სიფხიზლე. **აცხებს** ზმნისთვის სალიტერატურო ქართულის სწორი

ფორმები იქნება: მოაცხებს (წააცხებს), მოაცხო (წააცხო), მოუცხია (წაუცხია).

ნამყო სრულის ყველა პირის ფორმებია:

მოვაცხე (წავაცხე)
მოაცხე (წააცხე)
მოაცხო (წააცხო)
მოვაცხეთ (წავაცხეთ)
მოაცხეთ (წააცხეთ)
მოაცხეს (წააცხეს)

აცხოზს ზმნისთვის კი სწორი იქნება ამგვარი ფორმები: გამო-
აცხოზს, გამოაცხო, გამოუცხვია. ნამყო სრულში: გამოვაცხვე, გამო-
აცხვე, გამოაცხო; გამოვაცხვეთ, გამოაცხვეთ, გამოაცხვეს.

შიქმნა ზმნა თანამედროვე ქართულში ხშირად იხმარება გახდა,
გადაიქცას მნიშვნელობით. სალიტერატურო ქართულის თვალსაზრი-
სით მისი ამგვარი ხმარება უმართებულოა. ამგვარი მნიშვნელობით უფ-
რო ბუნებრივია შიქნა ზმნა, მაგრამ უფრო მართებულია, სულაც სხვა,
გახდა ზმნა ეიხმაროთ.

უცებ თითქოს ყველაფერი ნათელი შიქმნა ჩემთვის („ლიტ. საქ.“).
ალბათ საჭირო შიქმნება გადამწყვეტი ღონისძიებების გატარება („ლიტ-
საქ.“). თამაშის პირველი წუთებიდანვე ცხადი შიქმნა... („გამარჯვ. დროსა“).
მაგრამ შეუძლებელი შიქმნა ნიაღვარივით მოდენილი დამპყრობლების
შეჩერება („განთიადი“, ვანი). ყიზილბაშურს სახელმწიფოს აღმოცენებამ... საქარ-
თველოს გარშემო შეკრა ბარბაროსული გარემოცვის დახშული წრე, რომლის გადა-
ლახვაც საქართველოს საკუთარი ძალებით შეუძლებელი შიქმნა („კომ.“).

ყველა დასახელებულ მაგალითში შიქმნა ზმნა არასწორადაა ნაზ-
მარი შიქმნას მაგიერ. მაგრამ ამ უკანასკნელის გამოყენებასაც, რო-
გორც ზემოთ ითქვა, აჯობებდა გახდა; ნათელი გახდა, საჭირო გახდება,
ცხადი გახდა, შეუძლებელი გახდა... შესიტყვებები უფრო გამართული
და ბუნებრივია. ნათელი შიქმნა, შესაძლებელი შიქმნა... ტიპის გამო-
თქმებმა გამომსახველობა დაკარგეს, შტამპებად იქცნენ და შეიძლება
ამიტომაც გვეჩვენება ისინიც უადგილოდ.

შიქმნა — შიქნა ზმნის ფორმების გამოყენებისას აღრევა პარო-
ნიმიად შეიძლება ჩავთვალოთ. ისინი დაახლოებით ერთნაირი მნიშვნე-
ლობისანი არიან, მაგრამ მათი გამოყენების სფეროები, როგორც და-
სახელებული მაგალითებიდანაც გამოჩნდა, გამოჩნულია. უადგილოა აგ-
რეთვე ქნა ზმნის მაგიერ ქმნა ფორმის გამოყენება შემდეგ მაგალით-
ში: „ქართველმა ქალმა ისე ჰქმნა, როგორც ინდომა“ („სამშობლო“).

ქართულში ერთი საერთო ძირიდან მომდინარე ჩანს ზმნის ფორმები: **ჩ-ან-ს, ა-ჩ-ენ-ს, ა-ჩნ-ევ-ს, ა-მ-ჩ-ნ-ევ-ს**. ამ უკანასკნელში მ-თ-ავ-სართი გაჩენილად ივარაუდება⁹. ზმნათა ამ ფორმებს გამოყენების ც-ავისი სფეროები აქვს განსხვავებული შინაარსის გამო. მაგრამ ზოგჯერ ფორმათა მსგავსება იწვევს პარონიმias. ირევა, ერთი მხრივ, **აჩენს - აჩნევს ზმნები და, მეორე მხრივ, აჩნევს — ამჩნევს**.

აჩენს — აჩნევს ზმნების აღრევის შედეგი ჩანს ასეთი შემთხვევები:

პოლიტიკურ ცხოვრებასაც თავის დაღს აჩენენ („ახ. კომ.“).

თავის წერილში ჩამოთვლის იმ დარგებს, რომლებსაც ღრმა კვალი დააჩინა გ. წერეთელმა („წიგნის საყუარო“).

უნდა იყოს: დაღს აჩნევს, დაღი დააჩნია, დაღი დაუჩნევია...

აჩნევს — ამჩნევს ზმნების აღრევის შედეგი უნდა იყოს ამგვარი ხმარება:

საზოგადოების საერთო დონეს ცვლილებას ვერ დაამჩნევს („ლიტ. ხაქ.“). სტარტზე წაგებამ დაღი დაამჩნია მის სატურნირო მდგომარეობას („ახ. კომ.“). ჩემს ბედნიერებას ყოველთვის ჩრდილს აყენებს ის მოუშუშებელი ჭრილობა, რომელიც დედაჩემმა ჩემს სულს დაამჩნია („ხაქ. ქალი“). ყინვამ კვალი ვერ დაამჩნია ბრიგადის ზვარს („ივრ. განთ.“).

აჩნევს ზმნა და- ზმნისწინით უფრო იხმარება: დააჩნევს, დააჩნია, დაუჩნევია. მისი სტატიკური ფორმა იქნება **აჩნია ან აჩნევია**.

ამჩნევს ზმნასთან კი ჩვეულებრივია შე- ზმნისწინის ხმარება: **შეამჩნევს, შეამჩნია, შეუამჩნევია**.

აჩნევს და ამჩნევს ზმნათა გამოყენების სფეროები არ ემთხვევა ერთმანეთს, მაგრამ, როცა **ამჩნევს** (დაამჩნევს), **დაამჩნია** ფორმებია გამოყენებული **აჩნევს, დააჩნია** ფორმების მაგივრად, იგრძნობა ასეთი შინაარსის წინ წამოწევის სურვილი: **შესამჩნევს ზღის, შესამჩნევია გახადა**. ამით შეიძლება აიხსნას ასეთი გამოყენება:

თოვლსა და მტვერზე ყველა დაამჩნევს კვალს ნაფეტურების სახით („ციხკარი“). ეს ყველაფერი მწერალს მეტწილად ზომიერად, საჭიროებისამებრ აქვს გამოყენებული და ექსპლიკატურობის დაღს არ ამჩნევს ნაწარმოებს („ციხკარი“). მიმღები პუნქტის გაგეგმ, რომ კვითხე, სუფრას ლაქები რად ამჩნევია-მეთქი, თავაზიანად ამიხსნა... („ხაქ. ქალი“).

უფრო ზუსტი იქნებოდა ყოფილიყო შესაბამისად: **დააჩნევს კვალს, დაღს აჩნევს, ლაქები აჩნია ან აჩნევია**. სჯობს და საჭიროა გაიმიჯნოს **აჩნევს და ამჩნევს** ზმნათა გამოყენება.

⁹ ფ. ერთელიშვილი, ზმნურა ფუძეების ფონმატიური სტრუქტურისა და ისტორიის საკითხები ქართულში, თბ., 1970, გვ. 107.

ამგვარად, პარონიმია ფართო ენობრივი ფაქტია და, როგორც ენის სხვა ფაქტები, ისტორიული მოვლენაა. იგი დამახასიათებელია ენის განვითარების მთელი პროცესისათვის. პარონიმის მიზეზიც და შედეგიც სხვადასხვანაირია სხვადასხვა შემთხვევაში. შეიძლება სინონიმური მნიშვნელობის სიტყვები იქცნენ პარონიმებად და შემდეგ მათი გამოყენებისას გვექონდეს პარონიმია (სიჭაბუკე — ჭაბუკობა, უებარი — უებრო, ახლობელი — მახლობელი და მისთ.). სინონიმი სიტყვები მაშინ აღმოჩნდებიან პარონიმები, როცა სიტყვახმარების თვალსაზრისით ერთის მნიშვნელობა განსხვავებული აღმოჩნდება მეორისაგან. თუ ამ განსხვავებულობას ვერ ან არ გავითვალისწინებთ, შედეგად შეიძლება მივიღოთ პარონიმია, როგორც ამ შემთხვევაში უარყოფითი ენობრივი მოვლენა.

შესაძლებელია, ენაში მოხდეს ამის საპირისპირო პროცესიც: პარონიმი სიტყვები იქცნენ სინონიმებად. ასე დაემართა ქართულში, მაგალითად, ზოგიერთ სიტყვას: მოვალე — მევალე, საცოლო — საცოლე, განაჩენი — განჩინება, აჩნევს — ამჩნევს, აჩენს — აჩნევს და მისთ. ეს პროცესი ჯერ სასაუბრო ენის ფაქტი უნდა ყოფილიყო და მერმე ქვეულყოფი წიგნური ენის ფაქტადაც. მაინც სასურველია წიგნის ენა ასეთ ფაქტებს მეტი სიფრთხილით მოეპყრას და ერთი ძირიდან განსხვავებულად ნაწარმოებ სიტყვებს შეუნარჩუნოს ის შინაარსობრივი ნიუანსები, რაც ივარაუდება ისტორიულად.

ჩვეულებრივად, პარონიმები ერთი ძირიდან სხვადასხვა აფიქსებით ნაწარმოები სიტყვებია, მაგრამ არაიშვიათად განსხვავებული წარმომავლობის სიტყვებიც შეიძლება იქცნენ პარონიმებად. მაგ.: **აღქმა** და **აღტქმა**.

უფრო ადვილი გამოსავლენი და მოსავლელია უცხო სიტყვათა პარონიმია. უცხო სიტყვათა ლექსიკონების საშუალებით პარონიმ უცხო სიტყვათა მნიშვნელობების გათვალისწინება დაგვეხმარება ასეთ შემთხვევაში პარონიმის თავიდან ასაცილებლად.

სხვა შემთხვევებში კი მარტო ჩვეულებრივი განმარტებითი ლექსიკონები ვერ გვიშველის. საჭირო ხდება ნორმატიული ხასიათის საცნობარო ლექსიკონების, სინონიმების, ომონიმების, ანტონიმების, პარონიმების, ფრაზეოლოგიური თუ ტოპონიმიკური ლექსიკონების მონაცემების გათვალისწინებაც. ნორმატიული ლექსიკონები ძნელ ან საეჭვო შემთხვევებში უნდა დაეხმაროს დაინტერესებულ მკითხველს, მოსალოდნელი შეცდომისაგან დაიცვას, გამოუსწოროს მისი მეტყველებისათვის დამახასიათებელი არალიტერატურული ჩვევა¹⁰.

¹⁰ Скворцов Л. И., Теоретические основы культуры речи, М., 1980, в. 286—336.

როცა პარონიმი სიტყვების მნიშვნელობები კარგად ვიცით. შეიძლება პარონიმია ენის გამომსახველობით ხერხადაც გამოვიყენოთ, განსაკუთრებით, მხატვრულ მეტყველებაში, პოეზიაში. პარონიმი სიტყვების კალამბურულად გამოყენება დადებით მოვლენად აღიქმება, თუ გათვალისწინებულია და არ არის დამახინჯებული პარონიმი სიტყვების მნიშვნელობები.

პარონიმიაზე საუბრისას არ შეიძლება არ გავგახსენდეს პარონიმაზია (ბერძნ. *parónomasia* < *para* + *onomazō*). ასე უწოდებენ სტილისტიკურ საშუალებას, რომლის დროსაც ერთმანეთის გვერდით გამოყენებულია ეტიმოლოგიურად ან მხოლოდ ფორმოზომიურად მსგავსი სიტყვები. მითითებულია ასეთი შემთხვევები: *он не глух, а глуп*; „*МУЖ по дрова, жена со двора*“ და სხვ.¹¹. ქართული მასალიდან ამის მაგალითად გამოდგებოდა ამგვარი გამონათქვამები: „როგორც ბერიო, ისეთი ერიო“; „როგორც გააჩენს, ისე დააჩენს“ და სხვ. ძველ ქართულში პარონიმაზიის მაგალითებად მითითებულია ამგვარი შემთხვევები: სიკუდილით მოკუედინ, აკურთხე კურთხევით, კითხვით მკითხვიდა და მისთ.¹²

თანამედროვე სასაუბრო ქართულშიც გამოიყენება პარონიმაზიის ამგვარი ფორმები: წასვლით არ წავსულვარ, მაგრამ...; სიკვდილით არ მოვკვდარვარ, მაგრამ დიდი უბედურება გადამხდა; სიცილით ბევრი ვიცინეთ და მსგავსნი. ამგვარი გამოთქმების სტილისტიკური ფუნქცია საკვლევაა.

ცხადია, პარონიმაზია სულ სხვა ენობრივი მოვლენაა. ამ დროს წარმოშობით ან შემთხვევით მსგავსი (უმეტესწილად შემთხვევით მსგავსი) სიტყვები ერთმანეთის ახლოსაა ნახმარი. ეს სტილისტიკური ხერხია და არა შეცდომა, თუმცა ამგვარი გამოყენებისას მოსალოდნელია პარონიმიაც. პარონიმაზია ძირითადად კალამბურებში გამოიყენება.

ენაში არსებული პარონიმი სიტყვების გამოვლენა ადვილი არ არის. თუ სიტყვათა პარონიმული ხმარების ფაქტი არ არის შენიშნული, ისე მათს პარონიმიაზე საუბარი და პარონიმი სიტყვების გამოყოფა გაჭირდება. თეორიულად შესაძლებელია ძალიან ბევრი ნახსენებო სიტყვის გამოყოფა პარონიმულ წყვილებად. მაგ.: ემიგრანტი და იმიგრანტი, ექსპონატი და ექსპონენტი, ესკადრა — ესკადრონი — ესკად-

¹¹ Марузо Ж. Словарь лингвистических терминов, М., 1960, გვ. 202; Ахманова О. С., Словарь лингвистических терминов, М., 1969, გვ. 313; Вишнякова О. В., К вопросу о паронимах, «Русский язык в школе», № 3, 1964, გვ. 88—89.

¹² კ. წერეთელი, პარონიმაზია ქართულში, იკე VI, 1954, გვ. 461—499.

რილია, ესთეტიკური — ეთიკური, ფერმა — ფირმა, ბუქარესტი — ბუ-
დაპეშტი, ფლორა — ფაუნა, ლანცეტი — პინცეტი, პროექტი — პროს-
პექტი, ასპექტი — კონსპექტი და სხვ. მაგრამ, სანამ მათი გამოყენები-
სას აღრევის შემთხვევა არ შეგვხვედრია, მათ პოტენციურ პარონიმო-
ბაზე ყურადღების გამახვილებამ შეიძლება საპირისპირო შედეგიც კი
გამოიღოს და შეცდომას შეუწყოს ხელი. პარონიმების ლექსიკონის
შედგენაც დარღვევის მაგალითების ჩვენების გარეშე უსარგებლო შე-
იძლება აღმოჩნდეს. პარონიმების ლექსიკონში პარონიმ სიტყვათა
ეტიმოლოგიური და ფორმოზრივი დახასიათების გვერდით უნდა იყოს
მოცემული მათი პარონიმული ხმარების შემთხვევებიც, თუნდაც ისი-
ნი მოსწავლეთა თუ აბიტურიენტთა ნაწერებში დადასტურებული ერ-
თეული შემთხვევები იყვნენ ამ რიგისა: ობიექტივი — ობიექტი, სპარ-
ტაკული — სპარტანული, ნაციზმი — ნაციონალიზმი, დეტექტიური —
დიდაქტიკური, აცტეკების — ასკეტიზმის და მისთ.¹³ ნაბეჭდ პროდუქ-
ციაშიც ამ რიგის თუნდაც კორექტურული შეცდომა არ უნდა დარჩეს
ყურადღების გარეშე.

¹³ მაგალითები მოგვეყვს ჟურნალიდან „ქართული ენა და ლიტ. სკოლაში“ № 2,
1978, გვ. 134—135.